

Türkiye

Adalet ve Kalkınma Partisi demokratik taleplerle yükselen Arap Baharı rüzgarı esnasında Türkiye'nin bölgesel çıkarlarını öne çıkarmaya yoğunlaşırken, ülke içinde insan haklarında gerileme yaşandı. Hükümet 2005 yılından beri insan hakları reformlarını ikinci plana itti ve gazetecileri, yazarları ve yüzlerce Kürt siyasi aktivistini yargılamaya ve hapsedmeye devam ederek ifade ve örgütlenme özgürlüğüne ağır darbe vurdu.

12 Haziran genel seçimlerinde yüzde 50 gibi tarihi bir oy oranıyla üçüncü kez iktidara gelmesinin ardından Recep Tayyip Erdoğan liderliğindeki AKP hükümeti bir kez daha 1982 anayasasını tamamen değiştirecekleri sözünü verdi. Anayasanın insan haklarını iyileştirecek nitelikte yeniden yazılması 2007 genel seçimlerinden bu yana tekrar tekrar gündeme gelen bir siyasi tartışma.

Hükümetin Türkiye'deki Kürtlerin azınlık hakları konularında gelişme sağlamak için 2009 yazında ilan ettiği "demokratik açılım"da bir ilerleme olmadı. Devletle yasadışı silahlı PKK arasında devam etmekte olan çatışmanın sona ermesi amacıyla başlayan çığır açıcı görüşmeler ise sürmedi. Temmuzda PKK'nin asker ve polise yönelik saldırılarının sıklaşmasıyla şiddet arttı ve Türkiye hükümeti Ağustos ayında, 2008'den sonra ilk kez Irak Kürdistanı'ndaki PKK üslerini hedefleyen hava bombardımanını başlattı. Sivillere yönelik artan saldırılara bir örnek 20 Eylül'deki iki saldırıdır: PKK bağlantılı bir grup olan Kürdistan Özgürlük Şahinleri'nin (TAK) Ankara bombalaması ve PKK'nin Siirt'te dört kadının ölümüyle sonuçlanan bir arabaya yaptığı silahlı saldırı.

Türkiye'de insan haklarının iyileşmesinin önündeki en büyük engel Kürt meselesinin çözümsüzlüğü olmaya devam etmektedir.

Türkiye Suriye hükümetinin göstericilere yönelik şiddetli baskısından kaçan yaklaşık 7,500 Suriyeli mülteci için kamplar kurdu. Hem kamptaki mültecilere erişim hem mültecilerin hareket serbestisi kısıtlıydı.

İfade, Örgütlenme ve Toplanma Özgürlüğü

Her ne kadar son on yılda tartışmalı konuların açıkça tartışılmasında gelişme görülse de

Türkiye'nin yasaları, savcı, hakim ve siyasetçileri hala bu momentuma ayak uyduramıyor. Türkiye'nin terör tanımının kapsamının geniş olması, hala teröre lojistik ya da maddi destek sağladığı ya da şiddet eylemlerine karıştığına dair somut delil bulunmayan kişilerin en ağır terör suçlarıyla itham edilebilmesine sebep oluyor. Savcılar şiddet içermeyen yazı ve konuşmalar nedeniyle kişiler hakkında kovuşturma yürütüyor. Siyasetçiler kendilerini eleştirenlere karşı adli hakaret havası açıyor. Mahkemeler ifade özgürlüğünü koruma yükümlülüğünü yeterince dikkate almadan mahkumiyet kararı veriyor. İfade özgürlüğünü kısıtlayan yürürlükteki yasaların tamamının çoktan kapsamlı olarak gözden geçirilmesi gerekirdi.

Özellikle kaygı verici bir durum ise gazeteci Nedim Şener ve Ahmet Şık'ın Mart ayında, akademisyen Büşra Ersanlı ve yayıncı Ragıp Zarakolu'nun da Ekim ayında terör suçlamalarıyla tutuklanıp hapsedilmeleridir. Şık ve Şener AKP hükümetine karşı darbe planlamakla itham edilen Ergenekon suç çetesiye yardım ve yataklıkla suçlanıyor. Şık ve Şener aleyhindeki tek delil ise şiddet içermeyen yazıları. Ahmet Şık henüz basılmamış bir kitap yüzünden yargılanıyor. Bu rapor yazıldığı sırada bu iki gazeteci sekiz aydır tutukluydu ve Kasım ayında yapılacak duruşmayı bekliyorlardı.

Ersanlı ve Zarakolu ise PKK liderliğine bağlı Kürdistan Topluluklar Birliği (KCK/TM) ile bağlantıları olduğu iddiasıyla 2012 yılında yargılanmaya başlayacak. Her ikisi de Barış ve Demokrasi Partisi'nin yasal siyasi faaliyetlerine karşı Nisan 2009'da başlayan ve 2011'de yoğunlaşan baskılar sırasında gözaltına alındı. Haziran 2011 seçimlerinde 36 bağımsız milletvekilini Meclis'e sokan BDP yetkilileri ve üyelerinin KCK ile bağlantıları olduğu iddiasıyla dalgalar halinde gözaltına alınmasının sonucunda yüzlercesi tutuklu olan binlerce kişi yargılanıyor.

Diyarbakır'da görülen 152 sanıklı ana KCK davasında ise kayda değer bir ilerleme olmadı. Sanıklardan altı BDP'li belediye başkanı ve bir insan hakları savunucusu Aralık 2009'den itibaren tutuklu. Sanıklar savunmalarını Kürtçe yapmakta ısrar etti, ancak mahkeme tarafından reddedildi.

Kamuoyundan ve AGİT ve Avrupa Konseyi gibi uluslararası organlardan gelen yoğun baskılar sonucu Ağustos ayında hükümet tüm internet kullanıcıları için zorunlu olan filtre paketi uygulamasında değişiklik yaptı ve hayata geçişini erteledi. Ne var ki, çoğu porno içerikli olmasına karşın aralarında Kürt hakları ya da diğer siyasi içerikli siteler de bulunan yaklaşık 15,000 siteye Telekomünikasyon İletişim Bakanlığı ve mahkeme kararlarıyla erişim yasağı konması ifade özgürlüğü ve bilgi edinme hakkının kısıtlandığıyla ilgili ciddi

kaygılara yol açmaktadır.

Kadına Yönelik Şiddet

Türkiye Mayıs ayında Ev içi Şiddet ve Kadına Yönelik Şiddete Karşı Avrupa Konseyi Sözleşmesinin ilk imzacısı olarak kadın haklarının savunulmasına dair uluslararası arenada önemli bir adım attı. Ancak Türkiye’de kadına yönelik şiddetle mücadeleyle ilgili ulusal yasalardaki eksikliklerin acilen giderilmesi gerekiyor. Ev içi şiddet oldukça yaygın ve Aile Koruma Kanunu uyarınca koruma tedbiri için başvuran kadınları polis ve mahkemeler korumuyor. Eşler ve aile üyelerinin öldürdüğü kadınların sayısı 2011’de arttı.

Güvenlik Güçlerinin İşkence, Kötü Muamele, ve Ölümcül Güç Kullanması

Polislerin göstericilere karşı şiddet kullanması Türkiye’de hala ciddi bir sorun olmaya devam ediyor ve hükümetin bu sorunun üstüne kararlılıkla gitmesi gerekiyor. Yetkililer polisin kötü muamele yaptığı iddialarını soruşturmak ya da üst düzey görevlileri astlarının fiileri nedeniyle soruşturmaya tabi tutmak yerine sıklıkla sorunu gizlemek için göstericiler aleyhine polisin “dağılın!” emrine karşı koyma, yasadışı gösteriye katılma ya da terör örgütü propagandası yapma suçlamasıyla soruşturma açıyor. Ayrıca 2011 yılında polisin gözaltına aldığı kişileri dövdüğüne dair şikayetler de bulunuyordu.

31 Mayıs’ta Hopa’da AKP hükümetine karşı yapılan gösteri sırasında kullanılan aşırı gaz bombasından etkilenen emekli öğretmen Metin Lokumcu kalp krizi geçirerek hayatını kaybetti. Polisin gösteriyi dağıtırken ve gözaltındaki bazı göstericileri dövdüğü ve kötü muamele yaptığı da doktor raporlarıyla belgelendi. Bazı polis memurları da olaylar sırasında yaralandı. Beş gösterici hakkında yasadışı gösteriye katılmak, polise mukavemet ve kamu malına zarar vermek suçlamalarıyla dava açıldı. Terör örgütü propagandası yapmakla suçlanan yedi kişi Eylül ayında beraat etti. Polisin kötü muamelesiyle ilgili soruşturma devam ediyor.

Polis ve jandarmanın özellikle silahsız şüphelilere karşı ateşli silah kullanması bir endişe konusu olmaya devam ediyor. Güç kullanımıyla ilgili kuralların sıkılaştırılması konusunda herhangi bir ilerleme olmadı.

Cezasızlıkla Mücadele

Geçmişle ilgili açık tartışmalardaki artış ve geçmiş suçlar hakkında yeni bilgilerin ortaya çıkması 1980ler ve 1990larda devlet görevlilerinin işlediği hak ihlalleriyle ilgili cezai soruşturmalar yürütülmesi için bir fırsattır. Hükümetin bu süreci desteklemesi, Türkiye’nin

ceza adalet sistemindeki eksiklikleri gidermesi ve adil yargı standartlarını güçlendirmesi gerekiyor. Polis, ordu ve devlet görevlilerinin gerçekleştirdiği hak ihlallerinin mağdurları için adaletin sağlanmasının önünde büyük engeller bulunuyor.

Yargısız infazlar ve zorla kayıp etmelerle ilgili devlet görevlilerinin yargılanmasıyla ilgili en önemli çaba, Diyarbakır'da sürmekte olan davadır. 1993 – 1995 yılları arasında Şırnak, Cizre'de 20 kişinin öldürülmesiyle ilgili Diyarbakır'da görülen davada bir albay (şimdi emekli), köy korucuları ve itirafçılar sanık olarak yargılanıyor.

Mart ayında eski polis Ayhan Çarkın 1990'larda belli Kürt ve solculara siyasi suikastlar yapan özel timdeki göreviyle ilgili bilgileri ilk kez kamuoyuya paylaştı ve sonra da savcıya ifade verdi. Çarkın sözünü ettiği birimin hükümetin emri ve bilgisiyle hareket ettiğini belirtti. Haziran ayında dört cinayete karıştığını iddia etmesinin ardından tutuklandı. Raporumuzun yazılması sırasında savcılık soruşturması devam ediyordu.

Eylül ayında Çarkın'ın ifadesinde söz ettiği eski emniyet müdürü, içişleri bakanı ve milletvekili olan Mehmet Ağar aralarında devlet görevlileri ve mafyanın da bulunduğu silahlı suç çetesi oluşturmak suçundan beş yıl hapis cezasına çarptırıldı. Ağar'a yönelik kovuşturma 1996'da Susurluk'taki kazadan sonra ortaya çıkan devlet-mafya faaliyetleriyle ilgili kanıtlarla başladı. 2007 yılına dek milletvekili dokunulmazlığı nedeniyle yargılanamayan Ağar, kararı temyiz etti ve halen serbest.

“Ergenekon çetesi” olarak bilinen ve AKP karşıtı darbe planladıkları iddiasıyla, üst düzey emekli asker, polis, mafya, gazeteciler ve akademisyenlerin yargılandığı davanın görülmesine devam edildi. 2011'deki en önemli gelişmelerden biri davadaki ikinci derece kanıtların Ergenekon çetesinin, 2007 yılında Malatya'da üç Hristiyanın öldürülmesine karıştığına işaret etmesi oldu. Ancak bazı sanıkların uzun süreli tutukluluk halleri ve Şık ve Şener'in yargılanması cezasızlıkla mücadelede önemli bir çaba olan bu davaya zarar verme riski taşıyor.

Gazeteci Hrant Dink'in Ocak 2007'de öldürülmesiyle ilgili resmin bütününe ortaya çıkarma konusunda, savcının Eylül ayında, haklarında müebbet hapis cezası istediği ana sanıkların Ergenekon çetesiyle bağlantılı olabileceğini öne sürmesine karşın, herhangi bir gelişme olmadı. Suçu işlediğinde 17 yaşında olan Ogün Samast Temmuz'da 23 yıl hapis cezası aldı.

Önemli Uluslararası Aktörler

Türkiye'nin Avrupa Birliği üyelik sürecinde 2011'de çok az ilerleme sağlandı. Kıbrıs konusu,

Türkiye hükümetinin çok az reform yapması, 2011’de yeni fasıl açılmaması ve önde gelen AB üyesi ülkelerin Türkiye’nin üyeliği ile ilgili düşmanca tutumları sebebiyle üyelik müzakereleri durakladı. Türkiye dinamik bölgesel dış politikaya daha çok yoğunlaştı. Avrupa Komisyonu yıllık ilerleme raporunda Türkiye’nin adalet sistemindeki eksikliklere, adil yargılama meselerine ve ifade ve basın özgürlüğüne yönelik kısıtlamalara dikkat çekti, “toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi ve kadına yönelik şiddetle mücadelenin temel sorunlar olmaya devam ettiğini” vurguladı ve Türkiye’nin terörizm tanımının kapsamının genişliğinin “ciddi bir endişe” kaynağı olduğunu belirtti.

ABD hükümetinin Türkiye üzerindeki önemli nüfuzu, Kuzey Irak’taki PKK faaliyetleriyle ilgili askeri istihbarat sağlayarak devam ediyor. ABD Türkiye’nin basın ve ifade özgürlüğüyle ilgili karnesi hakkında kaygılarını dile getirdi.

Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Komite, Kasım 2010’da Türkiye’yi gözden geçirdikten sonra “çok sayıda, süregiden ve ısrarlı işkence iddialarının” soruşturulmamasıyla ilgili kaygılarını dile getirdi ve Türkiye’den bir yıl içinde tespit edilen sorunlarla ilgili atılan adımların açıklandığı bir rapor hazırlamasını istedi. Türkiye Eylül ayında BM İşkenceye Karşı Sözleşme’nin Seçmeli Protokolünü onayladı.

Avrupa Konseyi insan hakları komiseri Temmuz ayında hazırladığı raporda Türkiye’de ifade ve basın özgürlüğüyle ilgili durumu “özellikle endişe verici” olarak niteledi.